

۱۰ داستان ۱۰ نویسنده دفاع مقدس

نعمت... پناهی

دانشجوی دکتری ادبیات فارسی

جنگ حقیقت ناگزیر زندگی است و اگر ناخواسته بر ملتی آزاده تحمیل شود به دفاع بر می خیزند. دفاع از حیثیت و شرف و ناموس... تار و بود این دفاع را آزاد مردان و زنانی می یافتند که بر باورها و آرمان هایشان تا پای جان ایمان راسخ داشته باشند. "دفاع از وطن" در قاموس ملتی آزاده باید چنان شرافتی داشته باشد که هشت سال با جنگ و دندان در مقابل دشمن تا جنگ و دندان مسلح نبرد کند و سرخم نکند. اینک ماییم و یک دنیا رشادت و دلاوری و حماسه، ماییم و انبوه روایت های در دل مانده و پنهان در سینه های مجروح... شرح هنرمندانه و خلاقانه هشت سال حماسه در قالب ادبیات داستانی، حرفی است از هزاران که در عبارتی می گنجند و نسل امروز و فردا را میراث دار آن خورشید سواران می کند. ادبیات داستانی پایداری (جنگ) بیش از دو دهه است که آثاری در دل پرورده و به مخاطبان دل سوخته عرضه کرده است. هر کدام با نگاهی و نوایی خاص خود. گاه ویرانی های جنگ، مصیبت های حزن انگیزش بر جسته شده است و گاه شادان ها و جوانمردی ها. در ضمن این دو نیز قضاوت های غرض ورزانه گاه فضا را تیره و تار کرده است؛ البته باید اذعان کرد جنگ پدیده ای چند بعدی است هر کس از ظن خود با آن مواجه می شود اما ماندگارترین اثر که بر صحیفه هستی نقش خواهد بست آن است که قرین واقعیت باشد و به زبان هنرمندانه و خلاقانه توصیف شود. امروزه فهرست بلند بالایی از آثار ادبیات داستانی در حوزه دفاع مقدس می توان تهیه کرد که شایسته نگاهی محققانه و علمی باشد و قابل بررسی و تحلیل. همچنان که در ادبیات جهان برای جنگ سر فصل جداگانه ای گشوده شده است چرا که «وقوع جنگ های مختلف در قرن نوزدهم و بیستم و خصوصاً نبردهای خونین اروپاییان با یکدیگر و وقوع دو جنگ بزرگ جهانی در اروپا انگیزه خلق بسیاری از اشعار، رمان ها و داستان های بلند و کوتاه شده است. توالسنوی از جنگ های روسیه و فرانسه می گوید: مویسان از جنگ های یروس و فرانسه؛ و همینگوی از جنگ های بزرگ جهانی و نبردهای کوچک داخلی اسپانیا... رمان بلند «ناقوس برای که می زند» نوشته همینگوی که شرح مبارزات داخلی اسپانیاست در همان سال اول انتشارش ۳۶۰ هزار نسخه در آمریکا به فروش می رسد» بر این اساس می توان بر کارنامه زرین ادبیات پایداری ایران بیش از این ها افزود همچنان که امروزه آثار داستانی مانند «دا» سیده زهرا حسینی یک اتفاق مهم در ادبیات داستانی ایران است چون تصویری زنده و پرجاذبه از جنگ هشت ساله ارائه می دهد که پیش از آن نه در سینمای جنگ و نه در ادبیات موسوم به «ادبیات مقاومت» دیده یا نوشته نشده یا دست کم تا این حد تکان دهنده نبوده است. بر این اساس به معرفی ۱۰ اثر داستانی و نویسندگان حوزه دفاع مقدس پرداخته ایم.

۱- پل معلق؛ محمدرضا بایرامی

«پل معلق» رمان برگزیده کتاب سال دفاع مقدس سال ۱۳۸۳، رمان برگزیده جشنواره قلم زرین سال ۱۳۸۳ و رمان برگزیده کتاب سال شهید حبیب غنی پور در سال ۱۳۸۲ شده است.

شخصیت اصلی (نادر صدیف) که سرباز پدافند هوایی است، به محل جدید خدمتش اعزام می شود، «تله زنگ» پاسگاه پرت و دور افتاده ای است که در شرایط ویژه جنگی اهمیت خاصی دارد. این پاسگاه در منطقه کوهستانی استان لرستان قرار دارد و ظاهر اعلت و جودوی آن، حفاظت از پلی است که چندی پیش توسط هواپیماهای عراقی ویران شده است. نادر صدیف به درخواست خود به این منطقه دور افتاده اعزام شده است تا در خلوت و تنهایی به مرور خاطرات گذشته خود بپردازد. یادآوری خاطرات گذشته برای وی در دناک است. پدر، مادر و خواهرش (نیلوفر) در بمباران مناطق مسکونی تهران کشته شده اند؛ در حالی که در آن لحظه، نادر صدیف سرپست نگهبانی خود بوده است. او خود اسرزش می کند و مقصر می داند که نتوانسته است لاقال با شلیک پدافند، مسیر هواپیماهای عراقی را تغییر دهد. «مرگ» واژه ای ملموس است که ابتدای رمان تا انتها در سطر سطر آن جاری است. نادر صدیف در لحظات تنهایی اش فقط به مرگ می اندیشد. البته ماجرای مرگ خانواده وی، ابتدا برای مخاطب روشن نیست. نویسنده با گزینش واژه هایی که رنگ و بوی انزواطلبی شخصیت اصلی رمان را دارند، توانسته است از ابتدای داستان این حس را به مخاطب انتقال دهد. نادر صدیف در بحران روحی خاص قرار گرفته است؛ بنابراین به دنبال مکانی می گردد تا بتواند به دور از هیاهوی اطرافیان، با خود خلوت کند؛ شاید بتواند حوادثی را که برق آسای سرش فرو داده اند، تفسیر و حلّی کند. داستان با دیالوگی از منشی آتش بار آغاز می شود: «منشی آتش بار گفت: لازم نیست از کسی پرسسی. اون جا آخر خطه. خودت متوجه می شی.» (ص ۳) موقعیت مکانی، مناسب با وضعیت روحی شخصیت اصلی داستان انتخاب شده است؛ مکانی دنج و ساکت. این انتخاب با توجه به موقعیت و شرایط ویژه آن مکان، هوشمندانه صورت گرفته است. شرایط زمانی اقتضای کند هر چه زودتر، پل ویران بازسازی شود؛ چون در دل شاهراهی قرار دارد که در صورت عدم بازسازی، کار انتقال نیرو و تسلیحات به مناطق درگیر جنگ با مشکل

بزرگی روبه روی می شود. این وضعیت ویژه که در خصوص پل ویران شده و یکر دینی و بیرونی دارد، به نوعی به شخصیت رمان نیز مربوط است. روحیه ویران و شکسته او هم به ترمیم و بازگشت به موقعیت قبلی نیاز دارد. مجموع کل نیروهای حاضر در پاسگاه به ۱۰ نفر نمی رسد؛ ولی آنان برنامه های روزمره خود را دارند؛ تنها، نادر صدیف است که با درون خویش می جنگد و خود را با آنان یکی نمی داند. همه چیز در اطراف او برایش نشان از مرگ دارد. او حتی نتوانسته است تکلیفش را با خودش روشن کند و عملاً هیچ تلاشی برای بهبود وضع درون آشفته خود نمی کند. از منظر نویسنده، این شرایط زمانی است که باعث تغییرات روحی انسان ها می شود؛ یعنی گذشت زمان و پویایی دیگران که هنوز تارهای ارتباطی آنان با زندگی روزمره قطع نشده است. نادر صدیف در عین حال که با خود درگیر است و خویش را در موقعیت ایستایی حس می کند، دیگران را در تکاپو و تلاش برای ترمیم گسست های گذشته و احتمالی می بیند. پس این دیگران هستند که او را هم به حرکت و پویایی وامی دارند. بحران های او در وهله اول، غافلگیرانه و غیر قابل هضم هستند و او خود را در خروج از این وضع ناخواسته، ناتوان حس می کند. برای ادامه زندگی و یا کنار آمدن با شرایط حاضر، هیچ گونه ایده و تفکری هم ندارد. در چنین موقعیتی بر اساس قانون زندگی، حرکت و تکاپوی دیگران روال عادی خود را دارد. کارگران پل سازی برای ترمیم و بازسازی پل ویران شده از مرکز اعزام می شوند. آنان با تلاش و پشتکار بازسازی پل ویران شده را شروع می کنند و در موعد مقرر به پایان می رسانند. قطارها با مسافران از پل می گذرند و وضعیت به حالت عادی قبل از ویرانی پل بازمی گردد. در چنین بستری، حالت بحرانی شخصیت رمان نیز روبه بهبود می رود. او در دیدار با چوپانان، با دختری روبه روی می شود که برای او تداعی کننده خواهرش نیلوفر است. در حمله مجدد هواپیماهای عراقی به پل تازه احداث شده، او یکی از هواپیماهای عراقی را با موشک می زند و در پایان به دیدار خانواده دختر می رود. این ترفند نویسنده، بازگشت نادر صدیف را به زندگی به خوبی نشان می دهد؛ بازگشتی که با نوعی پذیرش موقعیت کنونی همراه است؛ اما با نگاهی تازه و دوسرشار از عشق به زندگی. او اکنون مرگ عزیزان خود را قبول می کند و در سازش با زندگی، امید به زایش و تولد دارد اما این نکته در بافت رمان خوب جایفتاده است. بافت رمان از نظر ساختاری، دایره ای است و با سطرپی که